

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI O‘YIN NOMLARINI O‘RGANISHNING
TIZIMIY VA CHOG‘ISHTIRMA TAHLILI

Mengboyev Azizbek Alijon o‘g‘li,

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti katta o‘qituvchisi, f.f.f.d., (PhD)

azizbek_mengboyev@tues.uz

Abstrakt. *In the era of globalization, the study of languages in relation to culture has become increasingly significant. Comparative linguistic research plays a key role in identifying similarities and differences between languages and in revealing deeper insights into linguistic systems. Game names, as a part of vocabulary closely connected with culture, reflect traditions, social life, and worldview of a particular nation.*

This article is devoted to a comparative analysis of game names in English and Uzbek. It examines their semantic content, morphological structure, and linguocultural features. The results of the study are valuable not only for theoretical linguistics but also for practical language teaching, as they contribute to the development of intercultural communicative competence.

Keywords: *game names, contrastive linguistics, linguoculture, semantics, morphology, nomination, English, Uzbek, lexical system, globalization.*

Аннотация. *В условиях глобализации особую значимость приобретает изучение языка в тесной связи с культурой. Сопоставительные исследования позволяют выявить как общие, так и отличительные особенности языков, а также глубже понять их внутреннюю структуру. Названия игр представляют собой важный лексический пласт, отражающий культурные традиции, образ жизни и мировоззрение народа.*

Данная статья посвящена сопоставительному анализу названий игр в английском, русском и узбекском языках. В ней рассматриваются их семантические, морфологические и лингвокультурные особенности. Полученные результаты могут быть полезны как для теоретических исследований, так и для практики преподавания языков.

Ключевые слова: *названия игр, сопоставительное языкознание, лингвокультура, семантика, морфология, номинация, английский язык, узбекский язык, лексическая система, глобализация.*

Annotatsiya. *Mazkur maqolada ingliz va o‘zbek tillaridagi o‘yin nomlari chog‘ishtirma tilshunoslik nuqtai nazaridan tizimli ravishda tahlil qilinadi. Tadqiqoto‘yin nomlarining semantik, morfologik va lingvomadaniy xususiyatlari aniqlanadi. Maqolada o‘yin nomlarining shakllanishida til tizimi va madaniy omillarning o‘zaro bog‘liqligi yoritilgan. Shuningdek, ingliz, rus va o‘zbek tillaridagi o‘yin nomlarining o‘xshash va farqli jihatlarini qiyosiy tahlil asosida ko‘rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘yin nomlari universal semantik asosga ega bo‘lsa-da, ularning strukturaviy va lingvomadaniy ifodasi har bir tilga xos xususiyatlar bilan belgilanadi. Ushbu ish chog‘ishtirma tilshunoslik, lingvomadaniyatshunoslik va leksikologiya yo‘nalishlari uchun muhim ilmiy ahamiyatga ega.*

Kalit so‘zlar: *o‘yin nomlari, chog‘ishtirma tilshunoslik, lingvomadaniyat, semantika, morfologiya, nominatsiya, ingliz tili, o‘zbek tili, leksik tizim, globalizatsiya.*

Kirish. Zamonaviy tilshunoslikda chog‘ishtirma (kontrastiv) tadqiqotlar alohida ahamiyat kasb etadi. Bunday tadqiqotlar turli tillardagi lingvistik birliklarning o‘xshash va farqli jihatlarini aniqlash orqali til tizimining chuqurroq mohiyatini ochib berishga xizmat qiladi. O‘yin nomlari esa til va madaniyat kesishgan nuqtada joylashgan bo‘lib, ular orqali xalqning turmush tarzi, qadriyatlari va dunyoqarashi ifodalanadi.

Ingliz va o'zbek tillaridagi o'yin nomlarini chog'ishtirma jihatdan o'rganish, bir tomondan, ikki tilning leksik-semantik tizimini tahlil qilish imkonini bersa, ikkinchi tomondan, lingvomadaniy xususiyatlarni aniqlashga yordam beradi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi ingliz va o'zbek tillaridagi o'yin nomlarini chog'ishtirma tilshunoslik nuqtai nazaridan o'rganish, ularning semantik, morfologik va lingvomadaniy xususiyatlarini aniqlashdan iborat. Shuningdek, ushbu birliklarning shakllanishida til tizimi va madaniy omillarning o'rni yoritiladi.

Metodologiya. Mazkur tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: chog'ishtirma (kontrastiv) tahlil, tavsifiy metod, semantik tahlil lingvomadaniy yondashuv, strukturaviy tahlil.

Tadqiqot materiali sifatida ingliz va o'zbek tillarida keng tarqalgan an'anaviy va zamonaviy o'yin nomlari tanlab olindi. Ular quyidagi mezonlar asosida saralandi: keng qo'llanilishi, madaniy ahamiyati, strukturaviy xilma-xilligi Misol sifatida ingliz tilidan *hide and seek*, *tag*, *hopscotch*, *chess*, *football* kabi o'yin nomlari, o'zbek tilidan esa *bekinmashoq*, *quvlashmashoq*, *arqon tortish*, *shaxmat*, *futbol* kabi birliklar o'rganildi.

Tahlil quyidagi bosqichlarda olib borildi:

- 1) leksik birliklarni tasniflash;
- 2) semantik guruhlash;
- 3) morfologik tuzilmani aniqlash;
- 4) lingvomadaniy izoh berish;
- 5) qiyosiy xulosalar chiqarish;

Natijalar. Tadqiqot natijalari ingliz va o'zbek tillaridagi o'yin nomlari o'rtasida bir qator o'xshashlik va farqlar mavjudligini ko'rsatdi.

1. Semantik tahlil natijalari;

- a) o'yin nomlari semantik jihatdan quyidagi asosiy guruhlariga ajratildi:
- b) harakatga asoslangan o'yinlar (*tag – quvlashmashoq*)
- c) yashirinlik va izlash elementiga asoslangan o'yinlar (*hide and seek – bekinmashoq*)
- d) strategik o'yinlar (*chess – shaxmat*)
- e) sport o'yinlari (*football – futbol*)
- f) jamoaviy o'yinlar (*tug of war – arqon tortish*)

Bunday guruhlash ikki til o'rtasida umumiy semantik maydon mavjudligini ko'rsatadi ya'ni, o'yin faoliyati insoniyat uchun universal hodisa bo'lib, uning nomlanishida umumiy konseptual asos mavjud.

2. Morfologik va strukturaviy tahlil:

- ingliz tilidagi o'yin nomlari ko'pincha:
- bir so'zdan iborat (*tag, chess*)
- ikki komponentli birikmalar (*hide and seek, tug of war*)

O'zbek tilida esa qo'shimchalar orqali yasalgan murakkab so'zlar ustunlik qiladi.

Masalan: (*quvlashmachoq, bekinmachoq*)

Fe'l asosida hosil bo'lgan nomlar keng tarqalgan. Bu holat o'zbek tilining agglutinativ xususiyati bilan izohlanadi, ingliz tilida esa analitik tuzilma ustunlik qiladi.

3. Lingvomadaniy xususiyatlar.

O'zbek o'yin nomlarida milliylik kuchli aks etadi. Masalan, *ko'pkari, chillak, oq terakmi, ko'k terak* kabi o'yin nomlari xalqning tarixiy hayoti va urf-odatlarini bilan bevosita bog'liq.

Ingliz tilida esa o'yin nomlari ko'proq universal va global xarakterga ega. Masalan, *football, basketball, tennis* kabi o'yinlar butun dunyoda keng tarqalgan.

4. Leksik o'zlashuv va globalizatsiya. Tahlil shuni ko'rsatdiki, ayrim o'yin nomlari ikki tilga ham o'zlashgan:

football → *futbol*

tennis → *tennis*

Bu esa tillararo aloqaning kuchayganligini va global madaniyatning shakllanayotganini ko'rsatadi.

Muhokama. Chog'ishtirma tahlil natijalari bir nechta muhim ilmiy xulosalarni ilgari surishga imkon beradi.

Birinchi, o'yin nomlari semantik jihatdan universal xarakterga ega bo'lsa-da, ularning ifodalanish shakli har bir tilning ichki tizimiga bog'liq. Bu esa til va tafakkur o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni yana bir bor tasdiqlaydi.

Ikkinchi, o'zbek tilida o'yin nomlarining ko'proq affiksatsiya orqali yasalishi milliy til tizimining o'ziga xosligini ko'rsatadi. Ingliz tilida esa qisqa va ixcham shakllar ustun bo'lib, bu kommunikativ iqtisod tamoyili bilan bog'liq.

Uchinchi, lingvomadaniy jihatdan o'yin nomlari xalqning tarixiy tajribasini aks ettiradi. O'zbek o'yinlari ko'proq jamoaviylik, hamkorlik va ijtimoiy munosabatlarni aks ettirsa, ingliz o'yinlarida raqobat va individuallik elementlari ko'proq kuzatiladi.

To'rtinchi, globalizatsiya jarayoni o'yin nomlarining standartlashuviga olib kelmoqda. Bu esa ayrim milliy o'yinlarning unutilib ketish xavfini ham yuzaga keltiradi. Shu sababli, milliy o'yin nomlarini o'rganish va saqlash muhim ilmiy va madaniy vazifa hisoblanadi.

Beshinchi, ushbu tadqiqot natijalari til o'qitish metodikasida ham qo'llanilishi mumkin. O'yin nomlari orqali talabalar nafaqat yangi so'zlarni o'rganadilar, balki madaniyatlararo tafovutlarni ham anglaydilar. Bu esa ularning kommunikativ va interkultural kompetensiyasini rivojlantiradi.

Chog'ishtirma tilshunoslik nuqtai nazaridan yana bir muhim jihat – bu nominatsiya jarayonidir. Ingliz tilida o'yin nomlari ko'pincha o'yinning asosiy harakatini ifodalovchi fe'l asosida yaratiladi (*hide, seek, run*). O'zbek tilida esa harakatga qo'shimcha ravishda hissiy va madaniy komponentlar ham qo'shiladi

(-machoq affiksi bolalar o‘yinlariga xoslikni bildiradi).

Bundan tashqari, o‘zbek tilida o‘yin nomlarida fonetik uyg‘unlik va ritm ham muhim rol o‘ynaydi (*bekinmachoq, quvlashmachoq*). Bu esa ularning bolalar nutqiga moslashganligini ko‘rsatadi.

Ingliz tilida esa o‘yin nomlari ko‘proq standartlashgan va qisqa bo‘lib, ular tez eslab qolish va oson qo‘llash uchun qulaydir.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ingliz va o‘zbek tillaridagi o‘yin nomlarini chog‘ishtirma-tizimli o‘rganish quyidagi natijalarni ko‘rsatdi:

- 1) o‘yin nomlari universal semantik asosga ega;
- 2) til tizimidagi farqlar ularning strukturaviy shaklida aks etadi;
- 3) lingvomadaniy omillar nominatsiya jarayonida muhim rol o‘ynaydi;
- 4) globalizatsiya o‘yin nomlariga sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda;

Mazkur tadqiqot chog‘ishtirma tilshunoslik, lingvomadaniyatshunoslik va leksikologiya sohalari uchun muhim ilmiy ahamiyatga ega. Kelgusida ushbu yo‘nalishda boshqa tillar bilan qiyosiy tadqiqotlar olib borish, shuningdek, o‘yin nomlarini korpus lingvistikasi asosida o‘rganish istiqbolli yo‘nalishlardan biri hisoblanadi.

Ushbu maqola talabalar, tadqiqotchilar va til o‘qituvchilari uchun foydali manba bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Crystal, D. (2003). *English as a Global Language*. Cambridge University Press.
2. Lyons, J. (1995). *Linguistic Semantics: An Introduction*. Cambridge University Press.
3. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Prentice Hall.
4. Sapir, E. (1921). *Language: An Introduction to the Study of Speech*. Harcourt, Brace & Company.
5. Whorf, B. L. (1956). *Language, Thought, and Reality*. MIT Press.
6. Humboldt, W. von (1988). *On Language*. Cambridge University Press.
7. Mengboyev A.A. (2025). 1. O‘zbek xalq bayramlari nomlarining tematik tasnifi va milliy-madaniy xususiyatlari. Tamaddun nuri jurnali. Xorazm.
8. Rahmatullayev, Sh. (2010). *Hozirgi o‘zbek adabiy tili*. Toshkent.
9. Nurmonov, A. (2012). *O‘zbek tilshunosligi tarixi*. Toshkent.
10. Mahmudov, N. (2015). *Til va madaniyat*. Toshkent.
11. Safarov, Sh. (2006). *Pragmatik lingvistika*. Toshkent.
12. Wierzbicka, A. (1997). *Understanding Cultures through Their Key Words*. Oxford University Press.
13. Halliday, M. A. K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. Edward Arnold.
14. Trudgill, P. (2000). *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society*. Penguin.
15. Yule, G. (2010). *The Study of Language*. Cambridge University Press.
16. O‘zbek xalq o‘yinlari to‘plami (2018). Toshkent: Fan nashriyoti.
17. Rahmatullayev, Sh. (2010). *Hozirgi o‘zbek adabiy tili*. Toshkent.